

CONGRESSEN

De psychologie van het demoniseren

Studiedag met Haim Omer, georganiseerd door het Lorentzhuis en het Amsterdams Instituut voor Relatie en Gezinstherapie, 9 februari 2007 te Amsterdam

Haim Omer is professor in de psychologie aan de Universiteit van Tel Aviv. Hij is een goed spreker die de ongeveer honderd geïnteresseerde deelnemers de hele dag boeit. Vanaf het begin luistert de zaal geconcentreerd: 'Dit is echt iets nieuws'. Omer introduceert een nieuw paradigma op het gebied van conflict en autoriteit. Hij heeft een heel praktische benadering ontwikkeld die zowel toepasbaar is in de hulpverlening alsook in maatschappelijke situaties. In de ochtend vertelt hij over demoniseren en in de middag over een nieuwe vorm van autoriteit. Zijn verhaal over demoniseren is een samenvatting van een deel van het boek dat hij samen met Nahi Alon (2006) geschreven heeft, *Demonization, promoting acceptance and reducing conflict*.

Omer is op zoek gegaan naar antwoorden op de volgende vragen: hoe kunnen we met conflicten omgaan, hoe kunnen we positieve kracht in mensen mobiliseren en hoe kunnen we de-escaleren? In verschillende soorten conflicten, in de familie, met vrienden, op het werk en in de politiek en de maatschappij, zijn deze vragen relevant. Na analyses van talloze conflictsituaties zijn Alon en Omer de vooronderstellingen gaan herkennen die in een conflict escalerend wer-

ken. Zij noemen die *demonic assumptions*, demoniserende vooronderstellingen. Hieronder enkele van deze vooronderstellingen.

1) Het kwaad is de bron van al het lijden. Wie kunnen we het kwalijk nemen als er iets niet goed gaat? Als het aan een ander ligt, voel ik me beter en is er hoop; als ik die ander overwin, wordt het leven beter, is er een betere wereld. Een voorbeeld van zo'n vooronderstelling in de psychotherapeutische hulpverlening is 'Trauma ligt ten grondslag aan alle psychopathologie'. Een ouder heeft een kind iets aangedaan dat zijn ontwikkeling geschaad heeft; hoe ernstiger hoe meer schade er is aangericht.

2) De tegenstander is kwaadaardig en wezenlijk anders dan ik.

We moeten behoedzaam zijn, wat de ander zegt is niet wat hij meent, en wat hij denkt te voelen is niet wat hij werkelijk voelt. De tegenstander houdt zichzelf voor de gek. Wij moeten zijn gedachten lezen en erachter komen wat hij werkelijk bedoelt.

3) De mens is in wezen goed en onschuldig. Kinderen worden bedorven door macht, ze zijn geboren om te leven in vrede maar raken hun puurheid kwijt. Het verhaal van de hof van Eden is een uitdrukking van deze vooronderstelling.

4) Genezing is het uitroeien van het kwaad, je kan geen compromis sluiten met 'de duivel'. Psychotherapie is genezend als je de oorzaak aanpakt. Omer vraagt de zaal of collega's ooit een volledig genezen man of vrouw gezien hebben.

Tegenover *the demonic view* plaatst Omer *the tragic view* op het leven. Deze visie gaat ervan uit dat het lijden een essentieel onderdeel van het leven is. Het kwaad wordt dus niet uitgeroeid, maar herkend en geaccepteerd om van daaruit alternatieven te ont-

wikkelen. Omer vertelt de legende van Boeddha en hoe deze in zijn zoektocht naar de waarheid over het leven ontdekt hoe ouderdom, ziekte en dood bij het leven horen. 'Shit happens.' We kunnen niet genezen, dat is teleurstellend maar lucht ook op, want het betekent dat we ons niet hoeven uit te putten om de volledige genezing te bewerkstelligen of de ultieme oorzaak te zoeken. Een andere accepterende vooronderstelling is dat de ander gelijk aan ons is en dat verkeerd gedrag vaak voorkomt uit positieve kwaliteiten.

Indrukwekkend is het als Omer vertelt hoe hij en zijn collega Alon de-escalerende principes hebben toegepast bij de ontruiming van de Gazastrook in Israël. Zij hebben de soldaten die de ontruiming gingen uitvoeren, geïnstrueerd over constructief vechten (in tegenstelling tot destructief vechten) en de-escalatie. Ter plekke hebben de militairen geen wapens of fysiek geweld gebruikt. Het alternatief was de situatie te bevriezen en een bufferzone te creëren. Met luidspreekers hebben ze de vluchtelingen aangesproken: 'Wij denken niet dat de meerderheid van jullie wil dat er bloed vergoten gaat worden, daarom vallen we jullie niet aan, we hebben jullie hulp nodig zodat we niet hoeven aan te vallen. We komen met jullie praten en zijn ongewapend. We respecteren jullie, we kunnen jullie niet dwingen, noch verslaan'. Vervolgens zijn de soldaten naar de vluchtelingen toegegaan, naar beneden kijkend zonder oogcontact te maken en hebben ze met lage stem gezegd: 'Sorry, we moeten dit doen, we hebben vijftien minuten'. Uiteindelijk is de ontruiming rustig verlopen met slechts enkele geweldsincidenten.

Waarom het gelukt is de ontruiming zonder grote geweldsincidenten te laten verlopen komt, zo denkt Omer, omdat de sol-

daten geprobeerd hebben de kolonisten niet als vijand te zien, maar als gelijken met een herkenbaar en inleefbaar belang. Verder is consequent gecommuniceerd dat de soldaten niet de bedoeling hadden om van hen te winnen, maar zich wel actief zouden verzetten tegen negatieve acties. Tevens is de veronderstelling losgelaten dat je controle nodig hebt. Controle over de ander bestaat niet. De enige over wie je controle hebt, ben je zelf. En ten slotte zijn de bedoelingen van het leger openbaar gemaakt en is er geduld betracht.

's Middags bespreekt Omer hoe hij ouders probeert te helpen een nieuwe vorm van autoriteit te ontwikkelen. Door veel te werken met agressieve en destructieve pubers en adolescenten hebben Omer en zijn team gemerkt dat in de relatie tussen ouders en kinderen macht en autoriteit een grote rol spelen. Ouders worstelen met de vraag hoe ze hun autoriteit goed kunnen uitoefenen en kinderen kunnen de klassieke uitoefening van autoriteit slecht accepteren. Hij noemt een paar belangrijke aspecten van wat je de 'nieuwe autoriteit' zou kunnen noemen.

Als eerste noemt hij het principe van de ouderlijke presentie en *supervision*. Een paar decennia geleden was het mogelijk autoriteit uit te oefenen met instructies en ge- en verboden. Dat werkt in de huidige tijd veel minder goed. Kinderen zijn al vroeg zelfstandig en dat wordt ook belangrijk gevonden. Kinderen hebben eigen meningen, zijn goed geïnformeerd (internet), hebben vaak geld en willen zelf bepalen wat ze doen en denken. Ouderlijke aanwezigheid is nodig om meer invloed op kinderen te hebben. Dat betekent in essentie dat ouders beter weten wat hun kind doet, waar het is en met welke vrienden het omgaat en dat ze hun kinderen laten merken dat hun leven hen interesseert, maar ook

dat ze zich om bepaalde zaken zorgen maken of die zelfs afkeuren.

Een tweede element in nieuwe autoriteit is erkennen dat de autoriteit niet onfeilbaar is zoals voorheen wel vaak het geval was. Kinderen hebben informatie, ze weten dikwijls meer en zijn beter geïnformeerd dan ouders. Dat honoreren en erkennen in combinatie met de leiding blijven nemen, helpt om als autoriteit ervaren te worden.

Was vroeger gebruikelijk dat autoriteit een een-op-een confrontatie was met de daarbij horende lichaamstaal en emotie, voor de nieuwe autoriteit lijkt het van belang een alternatief te hebben door collectief op te treden zonder dreigende lichaamshouding en emotie. Ouders samen, ouders met leerkrachten samen, ouders met familie en vrienden samen kunnen kinderen duidelijk maken dat ze bepaald gedrag niet accepteren, dat ze vastbesloten zijn oplossingen te vinden en ook geloven dat dat kan en dat het kind dat ook wil. Deze principes illustreert Omer met ontroerende en overtuigende voorbeelden uit de praktijk van zijn team. In het boek *Autorität ohne Gewalt* geeft hij talloze voorbeelden van de nieuwe autoriteit.

Dit was een studiedag zoals je hem zou wensen: morgen kun je er dingen van gebruiken en wat we gehoord hebben, is zo essentieel dat het nog maanden doorwerkt.

Hans Bom
Marieke Römer

Diversiteit in Beweging

Eerste studiemiddag door het Collectief van Transcultureel Therapeuten, op 3 april 2007 te Amsterdam

De bijeenkomst begon met de aankondiging dat er een tropische tijdsindeling gehanteerd zou worden – geen planning op de minuut graag – en een openingsritueel waarbij de leden van het collectief een kaarsje aanstaken en zich uitspraken ter gedachtenis aan een dierbare overleden (voor)ouder of gewoon ter gedachtenis aan alle mensen op de hele wereld. Een overtuigend begin van de allereerste studiemiddag van het Collectief van Transcultureel Therapeuten (CTT), georganiseerd ter ere van de toekenning van de Henny Verhagenprijs in november 2006 aan Nel Jessurun (zie Jessurun, 2007). Het CTT bestaat uit zeven vrouwen van diverse culturele en etnische herkomst, allen hulpverlener en systeemtherapeut in uiteenlopende organisaties en trainer of supervisor aan post hbo-opleidingen. Een aantal vrouwen van het CTT geeft al sinds lange tijd en met regelmaat workshops, onder meer ook op door de NVRG georganiseerde congressen.

Op deze studiemiddag van het CTT verzorgden verschillende leden een presentatie. In de eerste, korte presentatie schilderde Anna de Voogt de geschiedenis van het collectief. Ooit begon het als een intervisie van feministische gezinstherapeuten, waarin de strijd tegen onderdrukkende elementen in de hulpverlening centraal stond in een tijd dat problemen los van de context werden gezien. In de loop der jaren en onder invloed van de theorie en het werk van Virginia Goldner kwam het accent te liggen op